

Методичні рекомендації щодо популяризації української мови й управління мовним середовищем у закладах освіти: системна модель мовного менеджменту

Сучасне мовне середовище закладів освіти формується під впливом низки взаємопов'язаних чинників, зокрема наслідків тривалої русифікації, повномасштабної війни та пов'язаних із нею міграційних процесів і змін у мовному досвіді дітей, природної багатомовності окремих громад, а також розвитку багатомовного цифрового інформаційного простору.

У цих умовах в одному класі можуть навчатися здобувачі освіти з різним мовним досвідом, рівнем володіння державною мовою та мовними потребами.

Формування мовної культури дитини відбувається не лише в закладі освіти, а насамперед під впливом сім'ї, соціального оточення та цифрового середовища. Це зумовлює необхідність застосування гнучких управлінських і педагогічних підходів до формування українськомовного освітнього середовища через системну взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Популяризація української мови в закладі освіти має бути не сукупністю окремих тематичних заходів, а невід'ємною складовою його повсякденної діяльності. Вона має охоплювати всі основні напрями роботи закладу: управління, освітній процес, внутрішню та зовнішню комунікацію, оформлення освітнього простору, а також взаємодію з батьками й місцевою громадою.

Ці методичні рекомендації пропонують системний підхід до формування та зміцнення мовного середовища закладу освіти на основі принципів мовного менеджменту. Такий підхід передбачає інтеграцію мовної політики в усі напрями діяльності закладу освіти та послідовну підтримку й розвиток українськомовного освітнього середовища.

Частина I. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Розділ 1. Загальні положення

Метою методичних рекомендацій є надання закладам освіти, їх засновникам та учасникам освітнього процесу практичного інструментарію для системного розвитку мовного середовища, популяризації української мови та формування стійкої мотивації до її використання.

Ключові цілі:

підтримка цінності української мови в освітньому середовищі та формування умов для її використання;

забезпечення наступності у розвитку мовного середовища;

створення умов для формування мовної стійкості здобувачів освіти;

надання керівникам і педагогічним працівникам практичних інструментів для підтримки дітей з різним мовним досвідом і забезпечення психологічно комфортного мовного переходу;

упровадження диференційованого підходу до роботи зі здобувачами освіти відповідно до їхніх мовних потреб;

визначення ролей і механізмів взаємодії у формуванні українськомовного середовища;

упровадження мовного аудиту як інструменту оцінювання розвитку українськомовного освітнього середовища.

Рекомендації можуть використовуватися закладами дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, а також іншими суб'єктами освітньої діяльності з урахуванням їхніх особливостей, ресурсів і потреб.

Рекомендації розраховані на поетапне впровадження та можуть використовуватися закладами освіти для планування роботи з розвитку мовного середовища в середньо- та довгостроковій перспективі.

Розділ 2. Мовне середовище як чинник освітнього розвитку

Мовне середовище закладу освіти – це сукупність умов, у яких відбувається мовна взаємодія всіх учасників освітнього процесу: здобувачів освіти, педагогічних працівників, батьків (інших законних представників) та місцевої громади. Воно впливає на мотивацію до використання української мови, сприяє формуванню мовної стійкості та допомагає усвідомлювати її цінність як мови навчання, спілкування, самовираження та взаємодії з іншими.

Основні складові мовного середовища

Складова	Що охоплює
Освітнє середовище	мова навчання, спілкування педагога з дітьми поза уроком, документація закладу, оформлення освітнього простору та навчальних матеріалів
Родинне середовище	основна мова вдома, ставлення родини до мовного розвитку дитини
Середовище однолітків	мова спілкування дітей між собою на перервах, у дворі, у позакласному житті
Цифрове середовище	мова месенджерів, соціальних мереж, контенту, який дитина споживає
Середовище громади	мовний простір за межами закладу: публічні написи, заходи, комунікація органів влади

Формування мовних практик дитини відбувається у взаємодії всіх цих складових. Тому робота закладу освіти має бути спрямована не лише на організацію мовного середовища під час уроків, а й на створення можливостей для використання української мови в різних життєвих ситуаціях.

Наступність мовного розвитку

Мовний розвиток дитини є безперервним процесом, який відбувається на різних рівнях освіти та етапах навчання. Під час переходу здобувача освіти між рівнями освіти важливо забезпечувати наступність мовної підтримки та враховувати його вікові особливості, попередній мовний досвід і освітні потреби.

У межах цих рекомендацій особливу увагу приділено дошкільній, початковій, базовій середній та профільній середній освіті. Кожен із цих рівнів має свої освітні завдання та особливості мовного розвитку, які мають враховувати результати попереднього навчання і створювати основу для подальшого розвитку.

Наступність мовного розвитку передбачає поступове розширення можливостей для використання української мови, ускладнення комунікативних завдань та формування дедалі більшої самостійності здобувача освіти у використанні української мови.

Практичні кроки

Обговоріть у педагогічному колективі:

які з п'яти складових мовного середовища у вашому закладі освіти є найбільш розвиненими, а які потребують посилення;

сформулюйте одним реченням, чим відрізняється мовна поведінка ваших учнів під час навчальних занять і на перервах;

яку складову мовного середовища у вашому закладі освіти варто посилити першочергово?

Розділ 3. Мовний менеджмент як підхід до формування мовного середовища

Мовний менеджмент – це спосіб системно організувати мовну роботу, яку заклад освіти вже частково здійснює. Він передбачає спостереження за мовною ситуацією, визначення потреб дітей, реагування на них, взаємодію з батьками, планування подальших дій, а також послідовне відстеження результатів.

Мовний менеджмент не потребує створення нового штату чи запровадження нових посад. Він передбачає зміну підходу до мовної роботи: замість випадкового реагування на окремі мовні ситуації – свідомий, послідовний і повторюваний цикл дій, спрямований на підтримку, розвиток і зміцнення українськомовного середовища.

Основними принципами мовного менеджменту є:

Системність – мовні зміни плануються та реалізуються послідовно, а не лише у відповідь на окремі ситуації.

Наступність – мовний розвиток розглядається як безперервний процес.

Спільна відповідальність – формування мовного середовища є завданням усієї освітньої спільноти, а не лише вчителя української мови.

Підтримка замість тиску – увага на потребах, а не на фіксації порушень.

Опора на потреби конкретного закладу – немає універсального рішення для всіх, кожен заклад починає з власної ситуації.

Мовний менеджмент передбачає послідовність взаємопов'язаних дій, які допомагають закладу освіти не лише реагувати на мовні ситуації, а й системно планувати, реалізовувати та оцінювати зміни. Така робота відбувається циклічно: результати оцінювання стають основою для подальшого аналізу та визначення нових потреб.

Цикл мовного менеджменту:

Аналіз → Визначення потреб → Планування → Реалізація → Оцінювання результатів

Інструменти для кожного етапу циклу наведено в додатках.

Практичні кроки

Почніть із визначення того, на якому етапі циклу мовного менеджменту ваш заклад освіти перебуває зараз. Найімовірніше, першим кроком буде аналіз актуального стану мовного середовища.

Не намагайтеся одразу впровадити всі п'ять етапів. Почніть з аналізу, визначте основні потреби та окресліть наступні кроки для подальшого розвитку мовного середовища.

Для більшої залученості можна спільно з педагогічним колективом напрацювати можливі заходи на кожному етапі циклу та обговорити їх з іншими учасниками освітнього процесу.

Частина II. ПРАКТИЧНА МОДЕЛЬ УПРОВАДЖЕННЯ

Розділ 4. Учасники формування мовного середовища

Мовне середовище формується спільними зусиллями всієї спільноти закладу освіти. Кожен учасник цього процесу має свою зону відповідальності та відіграє важливу роль у створенні й підтримці українськомовного середовища. Нижче наведено зони відповідальності та приклади дій для кожного учасника.

Учасник	Зона відповідальності	Приклади дій
Керівник закладу освіти	Формує бачення, організовує аналіз ситуації, відповідає за результат.	Проводить самооцінювання закладу; формулює 2-3 цілі на рік; раз на місяць перевіряє виконання плану.
Педагогічні працівники	Створюють мовне середовище на уроці й поза ним.	Використовують українську мову у професійній взаємодії зі здобувачами освіти.
Класний керівник / вихователь	Знає мовну ситуацію класу, координує взаємодію з батьками.	Веде просту карту класу за мовними ситуаціями; першим реагує на мовні конфлікти в класі.

Практичний психолог / соціальний педагог	Визначає межу між педагогічною і соціально-психологічною роботою.	Консультує педагогів стосовно роботи з дітьми, складних ситуацій; безпосередньо супроводжує найчутливіші випадки.
Батьки	Партнери закладу в мовному розвитку дитини.	Підтримують мовні практики вдома; отримують зрозумілу інформацію про мовні цілі закладу.
Учні / вихованці	Активні учасники мовної політики.	Можуть ініціювати мовні практики (медіа, клуби); їхню думку враховують за результатами короткого опитування.
Громада	Сприяє формуванню мовного середовища закладу освіти за його межами.	Підтримує заклад освіти ресурсами; формує мовний простір громади (бібліотеки, заходи, інформаційний простір).

Практичні кроки

Щоб визначити, наскільки відповідальність за розвиток мовного середовища розподілена між усіма учасниками освітнього процесу, обговоріть у педагогічному колективі:

чи розуміє кожен педагог, що розвиток мовного середовища є спільною відповідальністю всіх учасників освітнього процесу, а не лише вчителя української мови;

чи знають класні керівники / вихователі, до кого звертатися у разі виникнення складної мовної ситуації з конкретною дитиною;

чи зрозуміло визначені ролі керівника, педагогічних працівників, психолога / соціального педагога та інших учасників у реагуванні на такі ситуації.

Визначте одну роль або зону відповідальності, яку у вашому закладі освіти потрібно уточнити чи посилити для ефективного розвитку мовного середовища.

Розділ 5. Формування мовного середовища: цілі та ефективні практики

Формування мовного середовища потребує врахування особливостей освітнього процесу, віку та потреб дітей. Водночас діти мають різний мовний досвід: для одних українська є звичною мовою спілкування, для інших – мовою, яку вони використовують лише в окремих ситуаціях або потребують додаткової підтримки для її активного використання. Тому мовні цілі та практики мають бути достатньо гнучкими, щоб підтримувати вже сформовані мовні навички та водночас створювати умови для розширення використання української мови.

У цьому розділі окреслено основні мовні цілі та ефективні практики формування й зміцнення українськомовного середовища на різних етапах та в різних освітніх умовах. Запропоновані практики можуть адаптуватися до потреб конкретного закладу, групи чи класу.

Дошкільна освіта

Мовна ціль: формування мовної готовності дитини до навчання українською мовою.

На рівні дошкільної освіти мовне середовище формується насамперед завдяки природному мовному зануренню в повсякденну діяльність дитини.

Вихователь є головною мовною моделлю для дитини. Саме тому якісне українськомовне спілкування має забезпечуватися не лише під час занять, а й упродовж усього дня: під час ігор, прогулянок, прийому їжі, режимних моментів, спілкування з батьками та інших видів взаємодії.

Ефективні практики:

навчання через гру та спільну діяльність;

систематичне читання українськомовних казок, оповідань, віршів та їх обговорення;

використання пісень, лічилок, загадок, пальчикових ігор та інших мовленнєвих практик;

театралізація та інсценізація казок і життєвих ситуацій.

Для забезпечення безперервності мовного розвитку дитини рекомендується наприкінці навчального року складати короткий мовний профіль вихованця. Такий профіль має містити стислу характеристику сформованості мовленнєвих умінь, сильних сторін дитини, а також рекомендації для батьків і майбутнього вчителя щодо напрямів подальшої мовної підтримки.

Мовний профіль доцільно передавати вчителю першого класу разом з іншими документами під час вступу дитини до початкової школи. Оптимальною формою забезпечення наступності є також коротка особиста зустріч вихователя та майбутнього вчителя (у травні – червні), яка дає змогу обговорити індивідуальні особливості мовного розвитку дитини й узгодити подальші підходи до її підтримки.

Початкова освіта

Мовна ціль: розширення використання української мови в навчанні, спілкуванні та повсякденній взаємодії.

На етапі початкової освіти важливо створити безпечне й підтримувальне українськомовне середовище, у якому кожна дитина може використовувати українську мову відповідно до свого мовного досвіду та поступово розширювати сфери її використання.

Ефективні практики:

створення українськомовного мікросвіту класу (ранкові кола, мовно-ігрові хвилини, тематичні куточки, «стіна слів», спільне читання, мовні ігри);

інтеграція розвитку мовлення в усі навчальні предмети та види діяльності;

заохочення учнів до усного висловлення власної думки, ведення діалогу та спільної роботи;

систематичне використання українськомовних книжок, мультимедійних матеріалів, забавок, ігор та підготовка до традиційних свят;

поступове розширення словникового запасу та мовленнєвих конструкцій відповідно до віку й навчальних потреб дітей;

створення ситуацій успіху, у яких дитина може використовувати українську мову без страху помилитися.

Базова середня освіта

Мовна ціль: формування мовної впевненості та самостійності у використанні української мови в навчанні та повсякденному спілкуванні.

На рівні базової середньої освіти важливо створювати умови, за яких українська мова стає природним інструментом навчання, співпраці, критичного мислення та самовираження. Учні мають регулярно використовувати її для обговорення, аргументації, пошуку інформації, презентації результатів власної діяльності та взаємодії з однолітками.

Ефективні практики:

інтеграція розвитку мовленнєвих компетентностей у всі навчальні предмети;

використання проєктного навчання, дослідницьких завдань, дебатів, дискусій, рольових ігор та інших інтерактивних методів;

розвиток навичок аргументованого висловлення власної думки, критичного аналізу інформації та культури ведення діалогу;

залучення до створення українськомовного контенту (презентацій, шкільних медіа, відео, блогів, творчих проєктів).

Профільна середня освіта

Мовна ціль: формування академічної та професійної комунікативної компетентності українською мовою.

На рівні профільної середньої освіти мовне середовище має сприяти підготовці учнів до подальшого навчання, професійної діяльності та активної участі в суспільному житті. Українська мова має супроводжувати дослідницьку, проєктну, профорієнтаційну та творчу діяльність, допомагаючи учням використовувати її для здобуття знань, професійного самовираження та взаємодії із суспільством.

Ефективні практики:

розвиток навичок академічного та креативного письма, критичного аналізу та роботи з різними видами текстів;

підготовка й проведення публічних виступів, презентацій, дискусій і захисту проєктів;

формування навичок використання професійної термінології відповідно до обраного профілю навчання;

залучення учнів до дослідницької, проєктної та профорієнтаційної діяльності українською мовою;

використання сучасних інформаційних ресурсів і науково-популярних матеріалів українською мовою.

Водночас мовне середовище продовжує формуватися й поза межами основного освітнього процесу. Позашкільна освіта створює додаткові можливості для використання та розвитку української мови через діяльність за інтересами, спільну творчість, спорт, дослідницьку та іншу діяльність.

Позашкільна освіта

Мовна ціль: природне розширення українськомовного середовища через діяльність за інтересами.

Ефективні практики:

розширення можливостей для використання української мови у спілкуванні, командній роботі та спільній діяльності під час занять у гуртках, секціях, творчих студіях, клубах та інших формах позашкільної освіти;

залучення вихованців до спільних проєктів, конкурсів, змагань, фестивалів та волонтерських ініціатив, у яких українська мова є природним засобом взаємодії;

створення українськомовного інформаційного простору в закладі позашкільної освіти: афіші, оголошення, навігація, соціальні мережі, інформаційні матеріали;

використання сучасної української термінології відповідно до напрямку діяльності гуртка чи секції;

залучення дітей і молоді до створення власного українськомовного контенту відповідно до їхніх інтересів.

Практичні кроки

Визначте мовну ціль, що відповідає вашому освітньому середовищу, та перевірте, чи відображена вона в річному плані роботи вашого закладу освіти.

Оберіть одну практику формування мовного середовища з наведеного переліку та визначте, як її можна застосувати у вашому закладі.

Якщо ви працюєте в закладі дошкільної освіти або початковій школі, заплануйте зустріч вихователя та вчителя першого класу (у травні – червні) для обговорення особливостей мовного розвитку дітей та узгодження підходів до забезпечення наступності в мовній підтримці.

Після впровадження обраної практики оцініть, що змінилося в мовному середовищі та чи потребує вона подальшого застосування або коригування.

Розділ 6. Орієнтири педагогічної підтримки дітей із різним мовним досвідом

Діти мають різний мовний досвід і потребують різних форм підтримки. Цей розділ допомагає педагогові визначити актуальну ситуацію мовного розвитку дитини та обрати відповідні практики для її мовної підтримки.

Поняття «ситуація мовного розвитку» використовується для позначення тимчасового стану, який може змінюватися в процесі навчання та взаємодії з мовним середовищем.

Визначення ситуації здійснюється на основі педагогічного спостереження та переглядається двічі на рік.

Ситуація	Опис мовного досвіду дитини	Орієнтир педагогічної підтримки
А	Дитина, яка переважно використовує українську мову	Збагачувати мовлення новими словами і конструкціями; давати ролі мовного лідера
Б	Дитина, яка використовує українську та інші мови в різних ситуаціях спілкування	Підтримувати будь-яку спробу говорити українською; не порівнювати з іншими дітьми
В	Дитина, яка переважно використовує російську мову в повсякденному спілкуванні	Не виокремлювати публічно; створювати ситуації природного успіху, не тиску; заохочувати приватно
Г	Дитина, для якої українська не є мовою повсякденного спілкування (нацменшини, мігранти)	Використовувати наочність; спрощувати інструкцію, не спрощуючи завдання; елементи двомовного навчання
Д	Дитина, яка змінила мовне середовище внаслідок війни (ТОТ або деокупована територія)	Не робити мову темою публічного обговорення; дати адаптуватися у власному темпі
Е	Дитина, депортована або примусово вивезена росією, яка повернулася в Україну	Педагог не діє самостійно, і перший крок — звернення до практичного психолога / соціального педагога.
Ж	Дитина після тривалого навчання або проживання за кордоном, яка повернулася в Україну	Дозволити перехідний період 1-3 місяці; не вимагати одразу досконалого академічного мовлення.
З	Дитина, яка навчається дистанційно	Забезпечити включеність у групову роботу класу навіть онлайн; рекомендувати цифрові ресурси.

Практичні кроки

Орієнтовно визначте, до яких ситуацій мовного розвитку належать діти вашого закладу (на основі педагогічного спостереження).

Для ситуації **Е** узгодьте дії класного керівника та психолога перед початком індивідуальної мовної підтримки дитини.

Розділ 7. Інструменти мовного менеджменту

Інструменти мовного менеджменту поділяються на базові, доступні для будь-якого закладу освіти, та додаткові – для закладів, які прагнуть системно розвивати мовне середовище.

Керівник закладу освіти може протягом 10 – 15 хвилин провести базове самооцінювання, відповівши на шість запитань. Результати допоможуть визначити поточний стан мовного середовища та окреслити напрями, які потребують уваги й подальшого розвитку.

Запитання	Так	Частково	Ні
1. Більшість педагогів використовують українську мову не лише на уроках, а й поза ними?	3	2	1
2. Більшість учнів спілкуються українською мовою в неформальних ситуаціях (перерви, чати)?	3	2	1
3. Частка дітей складних маршрутів (В, Г, Д, Е, Ж, З) у закладі невелика (до 20%)?	3	2	1
4. Документи, оголошення і вебсайт закладу послідовно ведуться українською мовою?	3	2	1
5. Батьки переважно підтримують мовну політику закладу?	3	2	1
6. Більшість учнів переважно споживають цифровий контент (відео, ігри, соцмережі) українською мовою?	3	2	1

Інтерпретація результатів:

15–18 балів – мовне середовище сформоване; пріоритетом є його подальше зміцнення, збагачення та розвиток;

10–14 балів – окремі складники мовного середовища потребують системної уваги та планування подальших дій;

6–9 балів – мовне середовище потребує додаткової підтримки, координації та визначення пріоритетних напрямів роботи.

Зверніть увагу: підсумкова кількість балів є лише орієнтиром. Важливо аналізувати кожен показник окремо, оскільки окремі складники мовного середовища можуть потребувати додаткової уваги незалежно від загального результату.

Правило: якщо на будь-яке питання отримано відповідь «Ні» (1 бал), це є сигналом для визначення відповідного напрямку роботи незалежно від загальної кількості балів.

Інші базові інструменти

Визначення потреб і пріоритетів: коротке педагогічне спостереження протягом тижня за мовною поведінкою учнів у різних ситуаціях (уроки, перерви, позаурочна взаємодія).

Робота з батьками: перевірка наявності каналів комунікації, інформування батьків про мовні цілі закладу та надання рекомендацій щодо підтримки української мови вдома.

Планування змін: визначення 2–3 цілей на рік, кількох практичних кроків, відповідальних осіб і термінів у межах уже наявного планування закладу.

Оцінювання результатів: повторне самооцінювання наприкінці навчального року для визначення прогресу та коригування подальших дій.

Додаткові інструменти

Для закладів, які прагнуть глибшої роботи з мовним середовищем, можуть використовуватися:

мовний статут або політика закладу – короткий документ із принципами формування мовного середовища;

детальний аудит мовного середовища – аналіз потреб учнів, педагогів і батьків;

паспорт мовного середовища – інструмент відстеження змін і динаміки розвитку.

Практичні кроки

Проведіть самооцінювання мовного середовища (це займе близько 15 хвилин).

Визначте одну пріоритетну зміну, яку заклад може реалізувати протягом найближчого місяця.

Розділ 8. Практики та рішення

У цьому розділі зібрано практики та рішення, апробовані педагогами, методистами й представниками закладів освіти. Вони спрямовані на практичне впровадження мовного менеджменту та формування стійкого мовного середовища.

Запропоновані підходи розроблені на основі досвіду освітян і можуть адаптуватися відповідно до потреб, можливостей та особливостей кожного закладу освіти.

Робота з батьками

Створення родинних хабів замість традиційних батьківських зборів: спільні перегляди фільмів, настільні ігри, тематичні дискусії.

Використання практичних матеріалів для батьків: гайд «Як підтримати дитину в переході на українську», чекліст «Українськомовне дозвілля в родині».

Робота з учнями

Використання підходу «безпечної помилки»: уникати висміювання русизмів чи суржику під час переходу дитини на українську мову.

Застосування техніки «ехо-корекції»: педагог повторює висловлювання учня в правильній мовній формі, не перериваючи спілкування та підтримуючи впевненість дитини.

Рольові моделі

Мовна поведінка педагогів у повсякденній взаємодії є важливим чинником формування мовних звичок учнів. Педагог має бути послідовною мовною рольовою моделлю не лише під час уроку, а й під час перерв, позакласних заходів, неформального спілкування з учнями та інших ситуацій освітньої взаємодії.

Читацькі практики

Організація спільного читання з урахуванням вікових особливостей учнів;
створення читацьких клубів;
формування добірок рекомендованої літератури українською мовою.

Мовні клуби

Організація розмовних клубів для учнів, вихованців і педагогів із використанням наявних безкоштовних платформ та ресурсів.

Шкільні медіа

Створення учнівських подкастів, шкільної газети, блогу чи іншого медіаконтенту українською мовою, де мова є інструментом творчості та самовираження.

Цифрові практики

Визначення спільних правил використання української мови в навчальних і батьківських чатах;

рекомендації українськомовного цифрового контенту для самостійного перегляду та використання учнями.

Партнерства з громадою

Співпраця з бібліотеками, молодіжними центрами та іншими установами громади для створення додаткових можливостей використання української мови.

Практики міжнародного досвіду

Уельс: органи місцевого самоврядування розробляють стратегічні плани мовної освіти з визначеними цілями та інструментами оцінювання результатів.

Фінляндія (Language-Aware School): мовна обізнаність є відповідальністю кожного педагога, а не лише вчителя мови. Учні можуть вільно володіти побутовою мовою, але потребувати підтримки в опануванні академічної мови навчальних предметів.

Практичні кроки:

Оберіть одну практику з цього розділу, яка найбільше відповідає потребам вашого закладу, та спробуйте її впровадити протягом наступного тижня.

Обговоріть результат із колегами під час найближчої педагогічної ради.

ЧАСТИНА III. ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РІЗНИХ ЦІЛЮВИХ ГРУП

Розділ 9. Особливості роботи з окремими цільовими групами

Ефективне формування українськомовного середовища потребує врахування особливостей різних категорій дітей та молоді. У цьому розділі зосереджено увагу на трьох цільових групах з урахуванням особливостей їхнього сприйняття, безпекових і психосоціальних чинників:

учнівство з-поміж національних меншин (спільнот) в Україні;

особи, які проживають або проживали на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ);

діти, які перебувають за кордоном (українські осередки, діаспора, тимчасово переміщені особи).

Головні орієнтири – три ключові вектори: українська мова, історія та культура, які наскрізно реалізуються через гейміфікацію й інтерактивність для створення простору радості та безпеки відповідно до потреб кожної аудиторії.

Загальний принцип: українська мова – інструмент пізнання світу, самореалізації та збереження ідентичності.

Ключові напрями діяльності

Група 1. Учніство з-поміж національних меншин (спільнот) України

Мета: сприяти інтеграції через взаємну повагу, подолання мовного бар'єра та усвідомлення спільного історичного й культурного надбання України.

Мова як інструмент успіху

Використовувати українську мову як інструмент пізнання світу через інтеграцію різних освітніх галузей і практико орієнтованих видів діяльності.

Проводити регулярні розмовні зустрічі в закладах освіти або молодіжних хабах, під час яких діти обговорюють близькі їм теми, переглядають відеоблоги та моделюють реальні життєві ситуації.

Упроваджувати безпечні цифрові вікторини, мовні ігри та командні змагання, що сприяють засвоєнню й активному використанню нової лексики.

Заохочувати до створення двомовних творчих проєктів (коротких відео, подкастів, презентацій), у яких порівнюються крилаті вислови, ідіоми та сучасний сленг українською і рідною мовами.

Історія як діалог

Розглядати історію України крізь призму внеску різних етносів (кримських татар, євреїв, поляків, угорців, румунів, греків та інших) у розвиток і захист держави.

Залучати учнівство до роботи з інтерактивними картами, віртуальними музеями та 3D-турами, що знайомлять із багатокультурною спадщиною України.

Пропонувати дослідження біографій видатних діячів науки, культури, спорту чи військової справи – представників відповідного етносу, які зробили вагомий внесок у розвиток України.

Створювати мультимедійні таймлайни, цифрові виставки та колажі, що наочно демонструють взаємозв'язок історії різних громад на території сучасної України.

Культура як місток взаємного збагачення

Організовувати майстер-класи, під час яких учні досліджують і порівнюють традиційні орнаменти, елементи одягу, народні ремесла України та своєї етнічної батьківщини, створюючи спільні сучасні мистецькі проєкти.

Знайти дітей із сучасною українською музикою – від етномодерну до популярних виконавців, які поєднують автентичні мотиви із сучасним звучанням, – із подальшим створенням спільних тематичних плейлистів.

Організовувати перегляд сучасного українського кіно й анімації, які порушують теми дружби, свободи, взаємодопомоги та людської гідності, із подальшим інтерактивним обговоренням.

Проводити дні культурного діалогу та гастрономічні майстер-класи, під час яких діти презентують традиції своїх етнічних спільнот, знайомляться з українськими звичаями й обмінюються культурним досвідом у дружньому середовищі.

Група 2. Діти, які проживають або проживали на тимчасово окупованих територіях

Мета: сприяти психоемоційному відновленню дітей, підтримувати та зміцнювати їхню українську ідентичність, забезпечувати безпечне освітнє середовище, діяти з максимальною делікатністю та з урахуванням принципів цифрової безпеки, без будь-якого тиску допомагаючи долати наслідки примусової асиміляції.

Мова як простір безпеки

Використовувати короткі навчальні відео й інтерактивні матеріали для індивідуального опрацювання, що дають змогу без стресу заповнювати освітні прогалини.

Застосовувати прийоми активного слухання, схвалюючи й підтримуючи кожен спробу дитини спілкуватися українською мовою.

Організовувати безпечну мовну практику в модернованих онлайн-спільнотах або під час спільної ігрової діяльності, де діти можуть невимушено спілкуватися українською з однолітками.

Пропонувати мобільні застосунки та гейміфіковані платформи, які допомагають поступово відновлювати й розширювати словниковий запас.

Історія як основа національної свідомості

Рекомендувати перегляд коротких документальних відео, що ґрунтуються на достовірних історичних фактах і сприяють розвитку критичного мислення.

Залучати дітей до індивідуальної роботи з віртуальними картами, онлайн-екскурсіями та цифровими музеями, які знайомлять з історією та культурною спадщиною України.

Заохочувати родинні розмови про історію рідного міста чи села, спогади старших поколінь та сімейні історії, що сприяють збереженню історичної пам'яті.

Використовувати анімаційні фільми й пізнавальні відеоматеріали, які доступно пояснюють історичні події та формують позитивне сприйняття української історії без осуду чи нав'язування почуття провини.

Культура як внутрішній захист

Заохочувати прослуховування сучасної української музики, подкастів і аудіокниг, які сприяють емоційній підтримці та природному зануренню в українськомовний простір.

Організовувати індивідуальні або невеликі творчі майстер-класи з малювання, декоративно-ужиткового мистецтва чи виготовлення традиційних виробів, використовуючи творчість як ресурс психологічної підтримки.

Організовувати перегляд сучасного українського кіно й анімації, які розкривають теми стійкості, взаємодопомоги, людської гідності та багатства української культури.

Забезпечувати доступ до електронних і аудіокниг сучасної української дитячої літератури, що допомагають підтримувати або відновлювати читацький досвід українською мовою.

Група 3. Діти, які навчаються в українських освітніх осередках за кордоном

Мета: сприяти збереженню мовно-культурної ідентичності дітей в умовах інтеграції до мовного й культурного середовища країни проживання, утвердженню української мови як сучасного засобу спілкування, навчання та самореалізації.

Мова як маркер ідентичності

Зміщувати акцент із переважно теоретичного вивчення граматики на практичне використання української мови через створення подкастів, коміксів, відеороликів або ведення спільних інформаційних ресурсів освітнього осередку.

Запроваджувати ігрові системи заохочення (віртуальні бали, відзнаки, наліпки) за активне використання української мови під час занять, перерв і позаурочних заходів.

Організовувати театральні постановки, імпровізації, скетчі та рольові ігри, що сприяють розвитку живого мовлення й комунікативних навичок.

Використовувати українськомовні настільні та командні ігри для природного збагачення словникового запасу й розвитку навичок спілкування.

Історія як особисте переосмислення

Проводити історичні паралелі між Україною та країною проживання через спільні історичні постаті, культурні зв'язки та події.

Пропонувати дослідницькі завдання, що передбачають запис родинних історій, інтерв'ю з батьками чи старшими членами родини про життя в Україні та досвід переїзду.

Використовувати інтерактивні цифрові дошки, карти й візуальні моделі для пояснення історичних процесів і причинно-наслідкових зв'язків.

Заохочувати створення творчих цифрових продуктів (коміксів, мемів, коротких відео, інфографіки) на основі історичних подій як способу їх осмислення та обговорення.

Культура як інтерактивний досвід і творчість

Поєднувати традиційні українські ремесла (писанкарство, витинанкарство, декоративно-ужиткове мистецтво) із сучасними творчими практиками, створюючи авторські дизайнерські вироби та мистецькі проекти.

Знайти дітей із сучасною українською музикою різних жанрів, аналізувати тексти пісень і створювати спільні тематичні плейлисти.

Організовувати кулінарні майстер-класи з приготування страв української кухні із залученням однолітків та представників місцевої громади як інструмент міжкультурного діалогу.

Проводити буккросингові зустрічі, читацькі клуби та дискусії за творами сучасної української літератури, формуючи сталий інтерес до читання українською мовою.

Організовувати підготовку та святкування традиційних українських свят: Різдва, Покрова, Великдень тощо.

Робота з батьками: від інформування до співдії

Батьки є важливими учасниками формування мовного середовища дитини. Для всіх трьох цільових груп важливо вибудовувати взаємодію з родиною на основі партнерства, поваги до мовного досвіду дитини та спільної відповідальності за створення умов для використання й розвитку української мови.

Рекомендуємо:

проводити регулярні зустрічі, консультації та інформаційні кампанії для батьків щодо підтримки української мови та мовного розвитку дітей;

пояснювати переваги дво- та багатомовності й роль української мови в навчанні, спілкуванні та подальшій самореалізації дитини;

надавати батькам конкретні практичні поради щодо створення українськомовного середовища вдома: спільне читання, перегляд українськомовного контенту, ігри, розмови та спільна діяльність;

поширювати добірки сучасних українських книжок, мультфільмів, подкастів, ігор, цифрових ресурсів та інших культурно-освітніх продуктів відповідно до віку дітей;

створювати батьківські клуби та інші форми взаємопідтримки, де родини можуть обмінюватися досвідом підтримки української мови;

для родин дітей, які перебувають або перебували на тимчасово окупованих територіях, забезпечувати делікатну комунікацію без тиску та публічного обговорення мовного досвіду дитини;

для родин, які перебувають за кордоном, інформувати про можливості навчання українською мовою, діяльність українських освітніх осередків та доступні українські освітні й культурні ресурси;

за потреби сприяти взаємодії батьків із закладами освіти, педагогами, психологами та іншими фахівцями для узгодження підходів до мовної підтримки дитини;

залучати батьків до спільних мовних, культурних та освітніх заходів, створюючи можливості для активної участі родини у формуванні українськомовного середовища.

Розділ 10. Робота закладів освіти з батьками та популяризація мови в громадах

Територіальна громада є важливим партнером закладів освіти у формуванні українськомовного середовища. Саме на рівні громади створюються умови, що впливають на повсякденне використання державної мови: організовуються освітні й культурні заходи, забезпечується функціонування бібліотек, молодіжних центрів, інформаційного простору, реалізуються місцеві програми підтримки української мови.

В умовах воєнного стану роль громад суттєво зросла. Окрім забезпечення базових потреб мешканців, органи місцевого самоврядування сприяють адаптації внутрішньо переміщених осіб, інтеграції дітей у нове освітнє середовище та розвитку українськомовного простору як важливої складової суспільної згуртованості, національної ідентичності й безпеки.

Для популяризації української мови громади можуть реалізовувати комплекс взаємопов'язаних освітніх, культурних, інформаційних та управлінських заходів у партнерстві із закладами освіти, закладами культури, молодіжними центрами, громадськими організаціями та іншими місцевими інституціями.

Пропонуємо такі основні **напрями роботи органів місцевого самоврядування з мешканцями територіальних громад.**

Напрямок діяльності	Зміст і форми реалізації заходів
Освітні заходи	Безкоштовні курси української мови для дорослих; розмовні клуби та мовні хаби; підтримка українськомовних дитячих гуртків та організація літніх таборів; конкурси читців, диктанти, мовно-літературні олімпіади; упровадження програм з вивчення української мови для внутрішньо переміщених осіб (ВПО); системні мовно-культурні програми для жителів різного віку.

Культурні ініціативи	Проведення свят до Дня української писемності та мови й інших українських традиційних свят; організація фестивалів української пісні, книги та театру; популяризація української літератури через бібліотеки; зустрічі з письменниками, істориками та мовознавцями; кінопокази та виставки українською мовою.
Інформаційний простір	Створення українськомовного контенту в соцмережах громади; інформаційні кампанії на підтримку державної мови; дотримання підприємцями вимог щодо українськомовного оформлення вивісок, навігації та публічних просторів.
Робота з молоддю	Реалізація молодіжних проєктів для популяризації української мови; організація дебатів українською мовою про її роль та значення; проведення мовних челенджів та флешмобів; підтримка українськомовного блогерства та медіаторчості; патріотично-освітні програми в молодіжних центрах.
Громадський простір	Контроль за дотриманням мовного законодавства у сфері обслуговування та публічній сфері; навчання працівників органів місцевого самоврядування принципам мовної політики; ухвалення місцевих програм розвитку та функціонування української мови (див. приклади: <u>Мовні програми Уповноважений із захисту державної мови</u>).
Підтримка бібліотек і книговидання	Оновлення фондів публічних і шкільних бібліотек сучасною українською літературою; організація буккросингу та читацьких клубів; підтримка локальних авторів і видання краєзнавчої літератури.
Робота з батьками дітей	Системна робота з батьками дітей дошкільного та шкільного віку безпосередньо та через заклади освіти; організація клубів підтримки, воркшопів та квестів; забезпечення роботи батьківських хабів, центрів педагогічного партнерства сім'ї та закладів освіти.

Рекомендовані заходи для закладів освіти щодо популяризації української мови серед батьків

Напрямок роботи	Приклади заходів і форми реалізації
Здійснення інформаційно-просвітницької роботи	Проведення тематичних батьківських зборів «Українська мова як основа національної ідентичності»; організація лекцій, вебінарів і зустрічей з мовознавцями, письменниками, журналістами; поширення інформаційних буклетів і пам'яток про переваги використання української мови в сімейному спілкуванні; створення рубрики на вебсайті закладу освіти або в соціальних мережах із порадами щодо розвитку українськомовного середовища вдома та посиланнями на корисні джерела.
Сприяння формуванню українськомовного сімейного простору	Проведення акції «Говорімо українською вдома»; розроблення сімейних мовних челенджів на тиждень або місяць; заохочення до спільного читання українських книжок у родині; підготовка рекомендаційних списків української літератури для дітей різного віку.
Організація спільних освітньо-культурних заходів	Інтелектуальні конкурси на знання мови та цікавих про неї фактів (команда батьків дітей середнього та старшого шкільного віку + команда дітей); проведення мовних квестів та вікторин; проведення уроків популяризації української мови, коли урок проводять батьки; організація родинних свят української мови та родинних літературних віталень; проведення конкурсів декламування поезії за участі дітей і батьків; відзначення Дня української писемності та мови із залученням сімей тощо.
Підтримка батьків, які переходять на українську мову	Проведення безкоштовних розмовних клубів української мови; створення добірок онлайн-курсів і навчальних ресурсів; надання консультацій щодо сучасного українського правопису та мовного етикету; формування доброзичливої атмосфери без осуду за мовні помилки.

Популяризація українського культурного продукту	Ознайомлення батьків із сучасною українською літературою, музикою, кіно та мультфільмами; проведення сімейних переглядів українських фільмів із подальшим обговоренням; організація виставок української книги чи спільних для дітей і батьків читацьких клубів; поширення переліків українськомовних освітніх платформ і дитячих ресурсів.
Демонстрування особистого прикладу педагогів	Забезпечення якісного українськомовного спілкування з батьками; використання української мови в усіх офіційних документах, повідомленнях та оголошеннях; спілкування з дітьми у позаурочний час та комунікація з батьками (зокрема в батьківських чатах); обумовлення правил спілкування українською мовою в чатах або оновлення цих правил на початку нового навчального року; демонстрування поваги до державної мови та культури через власну професійну діяльність.
Залучення батьків до мовних ініціатив закладу	Створення батьківських мовних клубів; проведення акцій «Улюблена книга нашої родини»; організація конкурсів сімейних історій, казок або спогадів українською мовою; залучення батьків до підготовки та проведення мовно-культурних заходів.

Частина IV. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ

Мовна практика є невід’ємною складовою успішного опанування української мови всіма цільовими групами. Важливу роль у її забезпеченні відіграє використання сучасних цифрових інструментів, які сприяють розвитку мовленнєвих навичок, підвищують мотивацію до навчання і забезпечують доступ до якісного українськомовного освітнього контенту.

Запропоновані цифрові ресурси є універсальними та можуть гнучко застосовуватися під час роботи з різними цільовими групами з урахуванням рівня володіння українською мовою, вікових особливостей, освітніх потреб і умов навчання.

Для ефективного дидактичного супроводу освітнього процесу рекомендуємо використовувати такі верифіковані цифрові ресурси та платформи:

Категорія	Назва інструменту / ресурсу та корисні покликання	Опис, цільова аудиторія
Цифрові інструменти та ресурси	«Електронні версії підручників» Підручники – УІРО	Безкоштовний доступ до цифрових підручників з української мови та літератури для українців в Україні та за кордоном.
	Вебплатформа «Всеукраїнська школа онлайн» (ВШО) ВШО	Національна платформа для дистанційного та змішаного навчання учнів 2–11 класів. Містить готові курси, відеоуроки, тести й інструменти для створення віртуальних класів.
	Цифровий застосунок «Вивчаю – не чекаю» Початкова школа ВШО	Інтерактивний ігровий застосунок для учнів 1–4 класів, що допомагає вчителям та батькам у навчанні дітей.
	Онлайн-платформа «Pi-stacja» Pi-stacja UA	Цифровий ресурс для підтримки навчання та інтенсифікації пізнавальної діяльності учнів 5–9 класів на уроках української мови, літератури та українознавства.
	Мультимедійний курс «Сучасна українська мова» Сучасна українська мова	Вдосконалення навичок володіння українською мовою на базі нового правопису
	Програма «КЕЧ» Методичні матеріали для початкової школи КЕЧ ✓ Освітня фундація ГО ГЛОБАЛ	Інтерактивні навчальні матеріали для учнів початкових класів, спрямовані на подолання освітніх втрат.
	Комплект «Навчаємо(сь) української разом» НАВЧАЄМО(СЬ) УКРАЇНСЬКОЇ РАЗОМ	Навчальні посібники з української мови (у 2 частинах, з аудіосупроводом) для 1 класу шкіл з навчанням мовами національних меншин.
	Мобільний застосунок «ЙОЙ» ЙОЙ	Ігровий застосунок для вивчення української мови учнями 2 – 4

		класів у школах із навчанням мовами національних меншин.
	Онлайн-курс Українська мова: слухаємо, пишемо, читаємо, взаємодіємо. 5-6 клас ВШО	Курс для учнів 5 – 6 класів, розроблений відповідно до модифікованої (скороченої) програми.
	Онлайн-курс мова моя (від А до Я: література, історія, природа/географія...) ВШО	Дидактичний інструмент для занурення в мову, вивчення українознавства, подолання освітніх втрат та формування національно-культурної ідентичності.
	Український освітній проєкт і онлайн-спільнота Mova. ДНК Нації	Креативна популяризація та вдосконалення знань з української мови, відомий своїм неформальним та візуально привабливим поданням матеріалу.
	«Словотвір»	Пошук та обговорення українських відповідників слів іншомовного походження.
	Цифрова відеобібліотека «Українці, якими пишаємося» на YouTube-каналі «Генокод UA»	Відеобіографії видатних українців.
	МовиТи: онлайн-курс про те, як залюбились в українську	5 модулів корисні ресурси тести та практичні завдання
Українознавчий компонент	Курс “Українська мова”	Вивчення української мови в безпечному режимі, у власному темпі та незалежно від рівня знань
	Модифіковані програми для закордоння https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/shkola-oflain/navchalnyi-kontent-dlia-ukrainoznavchoho-	Скорочені програми та контент для учнів 5–11 класів, які вчаться за кордоном і одночасно здобувають освіту дистанційно в Україні. Дозволяють зберегти зв'язок з українською освітою без

	komponentu Українознавчий компонент - скорочена освітня програма для українських учнів, які тимчасово проживають за кордоном. Навчально-методичні матеріали для вчителів із предметів українознавчого компонента ВШО	подвійного навантаження.
	Подкаст “Кльове слово”	Дитячий освітній подкаст, спрямований на популяризацію української мови та культури через знайомство дітей з українською історією, традиціями та важливими поняттями національної спадщини у форматі дружньої розмови дорослого й дитини
	Навчальна програма «Я і Україна»	Інтегрований курс українознавства для суботніх та недільних шкіл за кордоном.
	Курс «Знай Свою Україну»: https://study.ed-era.com/uk/courses/course/739 Блок Різдво: https://study.ed-era.com/uk/courses/course/825 Блок Купала: https://study.ed-era.com/uk/courses/course/6014	Курс пропонує унікальний досвід занурення в українські традиції через: відеолекції та майстер-класи, ігрові елементи, методичні розробки для вчителів, інтерактивні завдання та тести для дітей. Курс розроблений БО «БФ «КОЛО», НЦНК «Музей Івана Гончарау» та студією онлайн освіти EdEra.
Українська як іноземна	Екосистема з вивчення та тестування рівнів володіння української мови	Тестування, освітні курси та маркет-плейс сервісів з української мови

	<u>Система адаптивного тестування рівнів володіння української мови для учнів</u>	Інноваційний портал для освітян та учнів з тестування української мови рівнів А1 – С2
Робота з дітьми національних меншин (спільнот)	<u>Викладання української мови в класах з навчанням мовами національних меншин</u>	Учителі початкової школи, вчителі української мови та літератури. Курс також може бути цікавий адміністраціям шкіл, управлінням освіти та батькам
	<u>Методичний посібник «Українська для всіх»</u>	Учителі початкових класів або вчителі української мови в початкових школах з навчанням мовою національної меншини. Інші вчителі, педагоги, адміністрація шкіл, широка громадськість
	<u>Посібник для підготовки тренерів і тренерок</u>	Учителі початкових класів або вчителі української мови в початкових школах з навчанням мовою національної меншини, які планують навчати колег за методикою викладання ДМ/М2
	<u>Комплекти посібників для 1-4 класів (4 комплекти)</u>	Учителі початкових класів або вчителі української мови в початкових школах з навчанням мовою національної меншини. Учні 1-4 класів
	<u>Двомовний онлайн-словник</u>	Словник математичних термінів (українсько-угорсько-український, українсько-румунсько-український, українсько-польсько-український, українсько-словацько-український)

Робота з учнівством із ТОТ	Програми подолання освітніх втрат та реінтеграції <u>Типова освітня програма для навчання на рівнях повної загальної середньої освіти осіб, які проживають або проживали на тимчасово</u> <u>Модельні навчальні програми для дітей з тимчасово окупованих територій Міністерство освіти і науки України</u> <u>https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/informat-sia-dla-osib-z-tot-ta-vpo/materialy-mnp/materiali-zmistu-do-modelniz-program-dlia-tot.pdf</u>	Спеціальні програми та добірки матеріалів для безпечної реінтеграції в український освітній простір дітей, які проживають або проживали на тимчасово окупованих територіях.
Читацька компетентність та критичне мислення	Методичні підходи до критичного мислення: <u>surl.li/spbleq</u>.	Матеріали для підсилення комунікативного розвитку учнів початкових класів через критичне мислення.

	Національний проєкт “Пишемо есе” https://essay.vchysia.org.ua	Освітня ініціатива, що змінює підходи до навчання академічного письма та розвитку критичного мислення в українських школах. Проєкт пропонує сучасні методики для вчительства та учнів, допомагаючи створювати різні види текстів
	Добірка дитячої літератури Інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей на сайті Національної бібліотеки України для дітей; Storiya — безкоштовна читацька онлайн-платформа для дітей та підлітків; «Живі казки» — онлайн-бібліотека авторських казок від письменників та дитячих психологів; вебсайт «Музей колискової» Музей колискової, де зібрано більше сотні різноманітних українських колискових пісень.	Добірка цифрових ресурсів для розвитку читацької компетентності, мовлення та інтересу до української літератури. Містить електронні бібліотеки, читацькі платформи, авторські казки, фольклорні матеріали та добірки книжок для дітей різного віку.

Мовні табори	Матеріали та рекомендації для мовних таборів Ольга Питюр. Бомбезна українська. Як спланувати та провести мовний табір. Частина 2.pdf Програма мовних таборів	Інструменти для створення українськомовного середовища під час канікул через ігри, майстер-класи, спорт та спільні проєкти. Ресурси: посібник «Як спланувати та провести мовний табір» та готова Програма літнього мовного табору.
Ресурси для дорослих та швидкого переходу на українську	Освітня платформа «Є-мова» (emova.org.ua); Всеукраїнський рух «Єдині» (yedyini.org) Ініціатива «Навчай українською» (speak-ukrainian.org.ua); Національна платформа МКІП (speakukraine.net).	Добірка ресурсів для дорослих, педагогів, ВПО, осіб з ТОТ, закордонних українців та всіх охочих вивчати або вдосконалювати українську мову. Містить онлайн-курси, розмовні клуби, навчальні матеріали, сервіси для тестування рівня володіння мовою та практичні інструменти для переходу на українську мову.
	Українська мова для фізиків і ліриків	Для вчителів фізики, хімії, математики тощо у класах з навчанням мовою національних меншин. Курс також може бути цікавий адміністрації школи, управлінням освіти та батькам

Частина V. КОМУНІКАЦІЙНІ КАМПАНІЇ ЩОДО ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: РЕКОМЕНДАЦІЇ НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ключові висновки досліджень

Функціонування української мови в освітньому середовищі є одним із ключових чинників формування громадянської ідентичності, культурної єдності суспільства та забезпечення якісної освіти. В умовах повномасштабної війни

мовне питання набуло особливого значення, оскільки українська мова дедалі більше стає не лише засобом комунікації, а й важливим елементом національної стійкості та суспільної згуртованості.

Водночас результати досліджень засвідчують, що мовна поведінка дітей і молоді формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників. Серед них - сімейне та освітнє середовище, соціальне оточення, цифровий простір, медіаспоживання, сучасний інформаційний контент, а також практики повсякденного спілкування. Саме тому популяризація української мови потребує комплексного підходу, що поєднує освітні, культурні, комунікаційні та цифрові інструменти.

Важливо провести всеукраїнське якісне глибинне дослідження мовної поведінки дітей і молоді для уточнення підходів до розроблення та реалізації державної комунікаційної кампанії. Таке дослідження має на меті:

- визначити реальні бар'єри переходу молоді на українську мову;
- з'ясувати чинники, що можуть прискорити зміни в мовній поведінці;
- визначити, хто формує мовний вибір молоді та яких інструментів підтримки бракує;
- дослідити особливості мовної поведінки молоді, зокрема характерні мовні конструкції та комунікаційні тригери, для підвищення ефективності інформаційних повідомлень і комунікаційних кампаній.

Вікові особливості, формати заходів та канали комунікації

Вік	Основна мотивація	Найефективніші заходи	Канали комунікації
4–6 років	Безпека, любов, наслідування	казки, родинні свята, творчі майстерки, театралізовані читання	батьківські чати (Viber, Telegram), вихователі, сімейні блогери, YouTube
7–10 років	Гра, цікавість, визнання	квести, настільні ігри, фестивалі, гуртки, конкурси	шкільні канали, батьківські спільноти, YouTube Kids, дитячі блогери
11–13 років	Дружба, приналежність	клуби за інтересами, табори, TikTok-челенджі, кіноклуби	TikTok, Instagram Reels, друзі, шкільні амбасадори, Discord
14–17 років	Самостійність, ідентичність	медіашколи, подкасти, форуми, дебати, створення контенту	Instagram, TikTok, YouTube Shorts, Telegram, блогери

18–22 роки	Самореалізація, вплив	хакатони, волонтерські проєкти, молодіжні форуми, контент-лабораторії	Instagram, Telegram, студентські медіа, YouTube, LinkedIn
Батьки	Турбота про майбутнє дитини	вебінари, зустрічі, історії родин, практичні поради	Viber, Facebook, Telegram, шкільні розсилки, телебачення

Рекомендовані комунікаційні кампанії

	4–6 років	7–10 років	11–13 років	14–17 років	18–22 роки
Назва	«Українська живе вдома»	«Грай українською»	«Свої говорять українською»	«Мій вибір — українська»	«Творимо країну українською»
Мета:	Сформувати емоційний зв'язок між українською мовою та родинним теплом.	Показати, що українська — це цікаво.	Зробити українську мовою дружи.	Підтримати усвідомлений мовний вибір.	Пов'язати українську з професійним успіхом і впливом.
Заходи:	флешмоб «Казка перед сном українською»; День родинного читання; День української вдома; фестивалі українських дитячих пісень; сімейні майстер-класи	мовні квести; фестивалі талантів; настільні ігри; супергеройські клуби; фестиваль «Мовосфера» (позашкільна українською); творчі конкурси.	TikTok-челенджі; тематичні табори; клуби за інтересами; шкільні команди-амбасадори; відео з реальними друзями.	подкасти; молодіжні форуми; медіашколи; дискусійні клуби; проєкти сторітелінг у волонтерські ініціативи.	хакатони; волонтерські ініціативи; молодіжні конференції; контент-лабораторії; живі зустрічі з блогерами, лідерами; школи лідерів.

Канали:	Батьківські чати, вихователі, сімейні блогери.	Школи, позашкільні секції, YouTube Kids, дитячі інфлюенсери, батьківські спільноти.	TikTok, Instagram Reels, Discord, учнівські спільноти.	Instagram, TikTok, Telegram, YouTube Shorts, блогери.	Instagram, Telegram, студентські медіа, університетські спільноти, LinkedIn.
Шкільні заходи для всіх	Диктант національної єдності; щодвамісячні заходи, присвячені українській мові.				
Кампанія для батьків					
Заходи:	Назва	Мета	Канали:		
вебінари; історії родин; практичні поради; короткі відео; зустрічі з експертами	«Діти говорять так, як звучить дім»	Підтримати родини у створенні українськомовного середовища.	Facebook, Telegram, шкільні чати, телебачення, YouTube		

Практичні кейси, дослідження та аналітика релевантні для модераторів мовних клубів, аналітиків, соціологів та журналістів

Назва матеріалу та покликання	На кого орієнтований і чому релевантний
Аналітичний звіт <u>за результатами аналізу досліджень щодо функціонування та популяризації української мови в освітньому середовищі (2025–2026 роки)</u>	Керівники закладів освіти, працівники органів управління освітою, педагогічні працівники, комунікаційники, аналітики та розробники державної політики. Узагальнює результати ключових всеукраїнських досліджень щодо мовної поведінки дітей і молоді, визначає чинники, що впливають на використання української мови

Моніторингові дослідження <u>Державної служби якості освіти України</u>	Керівники закладів освіти, управлінці, освітні аналітики. Аналітичні матеріали щодо функціонування державної мови в освітньому процесі, дотримання мовного законодавства та мовного середовища в закладах освіти.
Дослідження медіаспоживання населення України. <u>Аналітичний звіт</u>	Комунікаційники, журналісти, аналітики, розробники інформаційних кампаній. Дає змогу визначити найефективніші канали комунікації, особливості споживання інформації різними аудиторіями
<u>Звіт за результатами дослідження</u> <u>Дослідження мовленнєвої компетентності дітей молодшого шкільного віку в 10 громадах України, 2025</u> Результати досліджень мовленнєвої компетентності українською мовою 1 011 дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в 2021-2026 роках	Вихователі, вчителі початкової школи, методисти, науковці. Містить результати оцінювання мовленнєвої компетентності дітей, аналіз типових труднощів і рекомендації щодо розвитку українського мовлення на дошкільному та початковому рівнях освіти.
Опитування підлітків Дніпра щодо мови в побуті (<u>Google Документ</u>)	Психологи, педагоги, аналітики. Зріз реального ставлення молоді до використання мови вдома та в колі друзів.
Приклад заняття розмовного клубу (<u>Google Презентація</u>)	Модератори мовних клубів. Практичний приклад уроку з тренуванням навичок та груповими проєктами.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ МОВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Усі форми, наведені в цьому розділі, мають рекомендаційний характер. Заклад освіти самостійно визначає, які з них використовувати, залежно від власних потреб і результатів самооцінювання, та може адаптувати їх структуру, доповнювати або скорочувати відповідно до особливостей контингенту, рівня освіти й організації освітнього процесу.

Жоден із запропонованих інструментів не є формою обов'язкової звітності, не потребує затвердження локальними нормативними документами і не може бути підставою для оцінювання навчальних досягнень учнів, заходів впливу до працівників або рейтингування класів чи закладів.

Це робочі інструменти планування педагогічної підтримки. Результати їх застосування є даними для управлінських рішень самого закладу.

Інструменти фіксують мовну поведінку в неформальних ситуаціях, а не кількість проведених заходів. Результатом є зміна того, якою мовою люди говорять тоді, коли їх ніхто не оцінює.

Замість підрахунків і відсотків використовується закрита шкала описів станів. Спостерігач обирає опис зі списку, наступного разу процедура повторюється так само, і два описи порівнюються між собою.

Порівнюваними є лише спостереження, проведені однаковою процедурою: у ті самі терміни, у тих самих локаціях і, за можливості, тими самими людьми. Заклад порівнюється сам із собою в динаміці; інструменти непридатні для порівняння закладів між собою.

Склад інструментарію

Додаток	Що дає	Коли застосовується
1. Інструмент самооцінювання мовного середовища	Рівень за кожним із шести критеріїв	Жовтень і травень
2. Аналіз і план дій	Два напрями високого пріоритету, гіпотези щодо причин, дві цілі, заходи, відповідальні, дві дати	Жовтень–листопад; проміжна звірка в лютому
3. Чекліст оцінювання результатів	Порівняння року, перевірка гіпотез, рішення про припинення заходів	Червень

4. Лист педагогічної наступності	Передача інформації про дитину із ЗДО до школи; закривається через 6–8 тижнів	Травень–червень; перегляд у жовтні
5. Приклад документа мовної політики закладу освіти	Заповнений зразок внутрішнього документа	Під час формування власного документа
6. Детальний аудит за трьома цільовими групами	Опис фактичної мовної ситуації	Другий тиждень жовтня і травня
7. Паспорт мовного середовища	Динаміка за три роки поспіль	Червень

Як інструменти пов'язані між собою

Коли	Додаток	Що з нього переходить далі
Другий тиждень жовтня	6. Детальний аудит	Описи станів → до Додатків 1 і 2
Жовтень	1. Самооцінювання	Рівні за шістьма критеріями → до Додатка 2
Жовтень–листопад	2. Аналіз і план дій	Два пріоритети, гіпотези, дві цілі, заходи, відповідальні
Лютий	2. Проміжна звірка	Чи є рух хоча б за однією ціллю
Другий тиждень травня	6. Детальний аудит, повторно	Описи станів для порівняння → до Додатка 3
Травень	1. Самооцінювання, повторно	Рівні для порівняння → до Додатка 3
Червень	3. Чек-лист	Що змінилося, чи підтвердилися гіпотези, що припиняємо → до наступного Додатка 2

Червень	7. Паспорт	Динаміка за роки; заповнені стовпці не переписуються
---------	------------	--

Ціль першого року: провести аудит восени і навесні та отримати два описи, які можна порівняти. Відповідно до результатів, формувати гіпотези і планувати заходи.

Часовий ресурс

Повний пакет розрахований приблизно на сім годин роботи на заклад упродовж навчального року, розподілених між кількома людьми і вбудованих у наявні процеси планування.

Один опис, який фіксують однаковою процедурою три роки поспіль, дає для управління більше, ніж кілька показників, виміряних одноразово. Якщо заклад змушений обирати, слід обирати регулярність.

Додаток 1

ІНСТРУМЕНТ САМООЦІНЮВАННЯ МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Заклад освіти	Навчальний рік

Хто проводив (склад команди)	Дата проведення

Зріз	Модель самооцінювання
☐ осінній (вересень–жовтень) ☐ весняний (квітень–травень)	☐ за окремим напрямом ☐ у складі комплексного ☐ власна модель закладу

Як працювати з інструментом

Самооцінювання проводить управлінська команда закладу із залученням педагогів. До обговорення залучаються представники учнівського самоврядування та батьківської спільноти. Рекомендований час 60–90 хвилин.

Мовне середовище не оцінюється окремою процедурою. Цей блок вбудовується в щорічне самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу.

Кожен критерій оцінюється за чотирма рівнями: високий, достатній, вимагає покращення, низький. Це та сама шкала, яку заклад застосовує до інших напрямів самооцінювання.

Оцінка спирається на результати аудиту (Додаток 6), а не на враження. Для кожного критерію вказано, на що саме спираємося.

Метою самооцінювання є визначення сильних сторін і пріоритетів розвитку. Порівнюється заклад із самим собою в динаміці.

Критерій 1. Управління

Напрямок: управлінські процеси.

Питання для обговорення:

Чи є розвиток мовного середовища одним із пріоритетів закладу і чи відображений він у планових документах?

Чи визначено відповідального за мовний менеджмент?

Чи аналізуються результати і чи впливає цей аналіз на наступний план?

На що спираємося: стратегія розвитку, річний план, накази, протоколи педради, Паспорт мовного середовища за попередній рік (Додаток 7).

Рівень	Опис	Оцінка
Високий	Розвиток мовного середовища зафіксовано у стратегії і річному плані, відповідального визначено, результати аналізуються щороку і враховуються в наступному плані	☐
Достатній	Питання відображене в річному плані, відповідального визначено, аналіз результатів проводиться нерегулярно	☐
Вимагає покращення	Плануються окремі заходи без системи, відповідального не визначено	☐
Низький	Питання не відображене в планових документах закладу	☐

Наш висновок	
Що вже працює	
Що не працює	
Один наступний крок	

Критерій 2. Освітній процес і мова педагогів

Напрямок: педагогічна діяльність.

Питання для обговорення:

У яких саме ситуаціях виникає розрив між нормою і практикою: перерва, вчительська, телефонні розмови, чати, виїзні заходи?

Чи створюються можливості для використання української мови не лише на уроках?

Чи інтегрують педагоги мовні практики у викладання свого предмета?

На що спираємося: профіль із шести ситуацій за карткою педагога (Додаток 6, інструмент 2).

Рівень	Опис	Оцінка
Високий	За всіма шістьма ситуаціями найчастіша відповідь — «завжди»	☐
Достатній	За більшістю ситуацій — «завжди» або «переважно»; розрив помітний в одній-двох ситуаціях, і щодо них є план дій	☐
Вимагає покращення	За кількома ситуаціями найчастіша відповідь — «іноді»; розрив має системний характер	☐
Низький	Переважає «іноді» або «ні», або опитування не проводилося	☐

Застосування державної мови впродовж робочого часу є обов'язком педагогічного працівника. Рівні описують фактичний стан, а не допустимість відхилення: очікуваною відповіддю за позиціями 1–5 завжди є «завжди».

Наш висновок	
Що вже працює	
Що не працює	
Один наступний крок	

Критерій 3. Підтримка учнів із різним мовним досвідом

Напрямок: педагогічна діяльність.

Питання для обговорення:

Чи орієнтуються педагоги в ситуаціях мовного розвитку (А–З) і чи застосовують відповідні підходи?

Чи отримують учні підтримку відповідно до своєї ситуації?

Чи узгоджено підхід до дітей ситуації Е з практичним психологом до початку будь-якої мовної роботи?

На що спираємося: приклади адаптованих завдань і підходів; факт узгодження підходу з психологом (без змісту консультацій).

Рівень	Опис	Оцінка
Високий	Педагоги орієнтуються в ситуаціях А–З і застосовують відповідні підходи; підхід до дітей ситуації Е узгоджено з психологом до початку будь-якої мовної роботи	☐
Достатній	Більшість педагогів орієнтуються в ситуаціях; підхід до дітей ситуації Е узгоджено	☐
Вимагає покращення	Обізнаність педагогів нерівномірна, узгодження з психологом відбувається ситуативно	☐
Низький	Диференційованої підтримки немає	☐

Зміст консультацій практичного психолога є конфіденційним і не може бути предметом колегіального обговорення. Опорою є сам факт узгодження підходу.

Наш висновок	
Що вже працює	
Що не працює	
Один наступний крок	

Критерій 4. Співпраця з родинами

Напрямок: освітнє середовище; управлінські процеси.

Питання для обговорення:

Чи пояснює заклад батькам свої мовні цілі і підходи?

Чи отримують батьки практичні рекомендації для підтримки мовного розвитку дитини вдома?

Чи є сталий канал комунікації з родинами з мовних питань?

На що спираємося: опис мови повідомлень батьків у чатах (Додаток 6, інструмент 3); матеріали родинних хабів, гайди для батьків.

Рівень	Опис	Оцінка
Високий	Мовні цілі пояснені батькам, практичні рекомендації надаються систематично, канал комунікації сталий, мова батьківських чатів зміщується до української	☐
Достатній	Цілі пояснені, рекомендації надаються епізодично, канал комунікації є	☐
Вимагає покращення	Комунікація ситуативна, практичних рекомендацій батьки не отримують	☐
Низький	Мовні цілі закладу з батьками не обговорювалися	☐

Мова спілкування батьків не є нормативною вимогою і не може бути підставою для зауважень. Це показник того, наскільки мовна політика закладу зчитується родинами.

Наш висновок	
Що вже працює	
Що не працює	
Один наступний крок	

Критерій 5. Мовне середовище закладу

Напрямок: освітнє середовище.

Питання для обговорення:

Якою мовою діти спілкуються між собою поза уроком?

Чи є українська природною мовою внутрішніх комунікацій закладу, включно з візуальним простором і цифровими каналами?

Чи підтримуються читацькі, творчі й медійні практики українською мовою?

На що спираємося: опис мови дітей на перерві (Додаток 6, інструмент 1); програма розвитку українськомовного середовища (Додаток 5).

Рівень	Опис	Оцінка
--------	------	--------

Високий	На перервах українською говорять майже всі групи; правила мови в чатах і на заходах узгоджені й дотримуються	☐
Достатній	Українською говорить більшість груп	☐
Вимагає покращення	Українською говорить приблизно половина груп	☐
Низький	Українською говорить меншість груп або майже ніхто	☐

Візуальний простір може бути повністю українськомовним при російськомовному спілкуванні дітей. Оформлення не замінює середовища, тому цей критерій оцінюється насамперед за мовою дітей, а не за оформленням.

Наш висновок	
Що вже працює	
Що не працює	
Один наступний крок	

Критерій 6. Аналіз і розвиток

Напрямок: управлінські процеси.

Питання для обговорення:

Чи можемо ми порівняти цьогорічні спостереження з торішніми, тобто чи проводили ми аудит однаково?

Чи визначаються пріоритети на наступний рік на основі цього порівняння?

Які заходи проводилися, але нічого не змінили, і що ми з ними робимо?

На що спираємося: Паспорт мовного середовища (Додаток 7), чек-лист оцінювання результатів (Додаток 3).

Рівень	Опис	Оцінка
---------------	-------------	---------------

Високий	Паспорт заповнюється три роки поспіль однаковою процедурою; заходи, які нічого не змінили, припинено або переформатовано	☐
Достатній	Паспорт заповнюється, аналіз проводиться, але рішень про припинення неефективних заходів не ухвалювалося	☐
Вимагає покращення	Спостереження проводяться нерегулярно або щоразу по-різному, порівняння рік до року неможливе	☐
Низький	Аналіз результатів не проводиться	☐

Наш висновок	
Що вже працює	
Що не працює	
Один наступний крок	

Після заповнення

Підсумковий блок заповнюється разом після обговорення всіх шести критеріїв.

№	Критерій	Рівень (поточний зріз)	Рівень (попередній зріз)
1	Управління		
2	Освітній процес і мова педагогів		
3	Підтримка учнів із різним мовним досвідом		
4	Співпраця з родинами		
5	Мовне середовище закладу		

6	Аналіз і розвиток		
---	-------------------	--	--

Питання	Відповідь
Наші сильні сторони	
Що потребує розвитку	
На що ми спираємося	

Самооцінювання проводиться двічі на рік: на початку (вересень–жовтень) і наприкінці (квітень–травень) навчального року. Порівняння двох заповнень показує динаміку мовного середовища закладу.

Пріоритети на наступний рік на цьому етапі не формулюються. Результати переносяться до аналізу і плану дій (Додаток 2), де визначаються два напрями високого пріоритету, цілі, відповідальні й терміни.

АНАЛІЗ І ПЛАН ДІЙ

мовні виклики закладу і що ми з ними робимо цього року

Аналіз і план об'єднано в один документ свідомо: заклад заповнює їх одного дня, тією самою командою і на підставі тих самих даних. Розділяти їх означало б двічі писати те саме.

Заклад освіти	Навчальний рік	Хто заповнював	Дата

Як заповнювати

Заповнюється одразу після самооцінювання (Додаток 1) і аудиту (Додаток 6), тією самою командою.

Напрями збігаються з шістьма критеріями самооцінювання, тому висновки переносяться без перекладу з однієї системи в іншу.

Колонка «На що спираємося» заповнюється результатом аудиту або конкретним документом. Формулювання «спостереження педагогів» чи «зворотний зв'язок» опорою не є.

Причина записується як гіпотеза, а не як встановлений факт. Наприкінці року в чек-листі (Додаток 3) перевіряється, чи вона підтвердилася.

Високий пріоритет отримують не більше двох напрямів. Саме вони переходять у частину 2 і стають цілями на рік.

Пріоритет: «високий» — потребує дій у найближчі 1–2 місяці; «середній» — плануємо на цей рік; «низький» — спостерігаємо, окремих заходів не потребує.

Частина 1. Що ми бачимо

Приклад заповнення. Не переносьте у свій документ: формулювання мають описувати ваш заклад.

Напрямок	Що ми спостерігаємо	На що спираємося	Гіпотеза щодо причини	Пріоритет
5. Мовне середовище	На перервах українською говорить приблизно половина груп, хоча на уроці діти	Аудит, жовтень: «приблизно половина груп»; поєднання мов чути часто	Українська сприймається як мова навчання, а не мова спілкування з однолітками	Високий

	<i>говорять українською</i>			
<i>2. Мова педагогів</i>	<i>Педагоги говорять українською з дітьми, але між собою у вчительській не завжди</i>	<i>Картка педагога, жовтень: за позиціями 2 і 4 найчастіша відповідь «іноді»</i>	<i>Спілкування між дорослими сприймається як приватне, хоча відбувається при дітях</i>	<i>Високий</i>

Напрямок	Що ми спостерігаємо	На що спираємося	Гіпотеза щодо причини	Пріоритет
1. Управління				
2. Освітній процес і мова педагогів				
3. Підтримка учнів із різним мовним досвідом				
4. Співпраця з родинами				
5. Мовне середовище закладу				
6. Аналіз і розвиток				

Наші сильні сторони		
Два напрями високого пріоритету		

Частина 2. Що ми робимо цього року

До цієї частини переносяться лише два напрями високого пріоритету з частини 1. Третя ціль додається за наявності ресурсу.

Ціль записується як перехід від одного стану до іншого — на один крок шкали. Формулювання без стану («учні частіше використовують українську») ціллю не є, оскільки його досягнення неможливо встановити.

У перший рік роботи ціль записується як напрям, а не як перехід між станами: вихідного опису ще немає, і будь-яке числове або описове значення буде взятé довільно. Заходи при цьому плануються і проводяться повноцінно. Весняний аудит першого року показує, чи вони дали рух, і саме з нього починається відлік для наступного року.

Заходів рекомендується до п'яти. Кожен має усувати саме ту причину, яку зафіксовано як гіпотезу. Захід, не пов'язаний із гіпотезою, у план не вноситься, навіть якщо він корисний сам по собі.

Заходи інтегруються до річного плану роботи закладу. Окремих управлінських документів план не потребує.

Приклад заповнення:

Напрямок і гіпотеза	Ціль: від якого стану до якого	Заходи, які усувають цю причину	Відповідальні	Проміж на звірка (лютий)	Підсумкове спостереження (травень)
5. Українська сприймається як мова навчання, а не спілкування з однолітками	Мова дітей на перерві: «приблизно половина груп» → «більшість груп»	Учнівський подкаст і шкільне медіа українською; мовні ігри на перервах силами учнівського самоврядування; узгоджені правила мови в навчальних чатах	Заступник директора, педагог-організатор	Коротке спостереження в одній локації	Аудит за Додатком 6, ті самі локації

2. Спілкування між дорослими сприймається як приватне, хоча відбувається при дітях	Мова педагогів у вчительській і телефонних розмовах: «іноді» → «переважно»	Обговорення результатів анонімного опитування на педраді; спільна домовленість колективу щодо мови у вчительській; пам'ятки для чергування і виїзних заходів	Директор, керівники методичних об'єднань	Обговорення динаміки на методичній нараді	Повторна картка педагога за Додатком 6
---	---	--	--	---	--

Напрямок і гіпотеза	Ціль: від якого стану до якого	Заходи, які усувають цю причину	Відповідальні	Проміжна звірка (лютий)	Підсумкове спостереження (травень)
Ціль 1					
Ціль 2					
Ціль 3 — за наявності ресурсу, необов'язкова					

Частина 3. Що ми припиняємо або переформатовуємо

Заповнюється на підставі чекліста за попередній рік (Додаток 3). Захід, який протягом двох років нічого не змінив, доцільно припинити або суттєво переформатувати, а не масштабувати. Саме накопичення таких заходів створює ілюзію активної мовної роботи за відсутності змін у мовній поведінці.

Захід або практика	Що мав змінити і що показало спостереження	Рішення: припиняємо / змінюємо (як саме)

--	--	--

У перший рік роботи ця частина не заповнюється: порівнювати ще немає з чим.

Розглянуто на педагогічній раді (дата, № протоколу)	Підпис керівника закладу	Дата проміжної звірки

Документ не оцінює якість роботи окремих педагогів і не є підставою для заходів впливу до учасників освітнього процесу. Це управлінський інструмент закладу.

ЧЕКЛІСТ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Мета: наприкінці навчального року чесно побачити, що змінилося, а що ні, і вирішити, що робити далі. Заповнюється керівником у травні–червні після весняного аудиту (Додаток 6) і повторного самооцінювання (Додаток 1).

Заклад освіти	Навчальний рік

Частина 1. Чи змінилася ситуація

Переносимо описи з осіннього та весняного аудиту поруч. Порівнюємо і фіксуємо, у який бік відбувся рух.

Що спостерігали	Осінь	Весна	Рух
Мова дітей на перерві			
Поєднання мов / перемикання			
Мова педагогів: найслабша позиція			
Мова педагогів у чатах			
Мова батьків у чатах			

У колонці «Рух» позначаємо: ↑ покращення, → без змін, ↓ погіршення.

Питання	Відповідь
Чи проводили ми весняний аудит тією самою процедурою, у тих самих локаціях і, за	

можливості, тими самими людьми?	
Якщо ситуація погіршилася, чи були обставини, які на це вплинули (зміна складу класів, прибуття дітей з інших регіонів, дистанційне навчання, кадрові зміни)?	

Частина 2. Що сталося з цілями плану

Заповнюється за кожною ціллю з плану дій (Додаток 2).

Ціль з плану	Стан на початку року	Стан наприкінці року	Ціль досягнута?
Ціль 1			☐ так ☐ частково ☐ ні
Ціль 2			☐ так ☐ частково ☐ ні
Ціль 3			☐ так ☐ частково ☐ ні

Частина 3. Чи підтвердилися наші гіпотези

У Карті (Додаток 2) команда записала припущення про причини. Тепер перевіряємо їх — це головна перевірка того, чи правильно ми розуміли ситуацію.

Гіпотеза з Карті	Підтвердилася?	Якщо ні — яке пояснення видається точнішим тепер
	☐ так ☐ ні ☐ неясно	
	☐ так ☐ ні ☐ неясно	

Частина 4. Що не спрацювало

Це головна частина чек-листа. Захід, який протягом двох років нічого не змінив, доцільно припинити або суттєво переформатувати, а не масштабувати. Саме накопичення таких заходів створює ілюзію активної мовної роботи за відсутності змін у мовній поведінці.

Захід, який проводили	Що він мав змінити	Рішення: продовжуємо / змінюємо / припиняємо

Рішення з цієї таблиці переносяться до наступного плану дій (Додаток 2), у блок «Що ми припиняємо або переформатовуємо».

Частина 5. Підсумкова самооцінка

Позначте твердження, які відповідають ситуації у вашому закладі.

Твердження	Так	Частково	Ні
Весняний аудит проведено тією самою процедурою, що й осінній	☐	☐	☐
Принаймні за одним спостереженням ситуація зрушила в кращий бік	☐	☐	☐
Досягнуто принаймні однієї цілі плану	☐	☐	☐
Ми перевірили свої гіпотези щодо причин	☐	☐	☐
Ми ухвалили рішення припинити або змінити принаймні один захід	☐	☐	☐

Результати обговорено з педагогічним колективом повністю, включно з тим, що не вдалося	☐	☐	☐
--	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Якщо перше твердження отримало «ні», решта відповідей не мають значення: без однакової процедури порівняння неможливе, і рік доведеться вважати базовим.

Висновок

Питання	Відповідь (1–2 речення)
Що змінилося	
Що не змінилося	
Що ми передаємо в наступний план	

Підпис керівника закладу	Дата

Результати чекліста використовуються під час формування річного плану роботи закладу. Чекліст не оцінює якість роботи окремих педагогів і не є підставою для рейтингування класів.

Додаток 4

ЛИСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАСТУПНОСТІ
мовний розвиток дитини під час переходу із закладу дошкільної освіти до
початкової школи

Призначення

Лист педагогічної наступності передає вчителю початкової школи інформацію, потрібну для організації педагогічної підтримки дитини в перші місяці навчання. Він ґрунтується на педагогічних спостереженнях вихователя. Лист не є оцінюванням рівня володіння українською мовою, не визначає готовності дитини до школи і не є її характеристикою.

Правила заповнення

Заповнюються лише ті розділи, які потрібні для організації підтримки. Описувати всі особливості дитини не потрібно.

Лист передається до іншого закладу освіти, тому в ньому не має бути нічого, чого не могли б прочитати дитина або її батьки.

Не вживаються медичні та психологічні діагнози, оцінні характеристики особистості дитини, згадки про мову спілкування в родині та про обставини життя сім'ї.

Щодо дітей, які повернулися після депортації або примусового вивезення (ситуація Е), лист заповнюється лише після погодження підходу з практичним психологом або соціальним педагогом закладу.

Заклад освіти може адаптувати структуру листа відповідно до власних потреб.

Коли заповнюється

вихователем під час завершення навчання в закладі дошкільної освіти (травень—червень);

передається вчителю початкової школи на спільній зустрічі або в інший узгоджений спосіб;

переглядається вчителем через 6–8 тижнів після початку навчання в 1 класі.

ЛИСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАСТУПНОСТІ

Прізвище та ім'я дитини (або код)	Навчальний рік
--	-----------------------

--	--

Заклад дошкільної освіти, група	Хто заповнив (посада, підпис, дата)

1. Орієнтовна ситуація мовного розвитку

Ситуація (А–З)	

Ситуація є тимчасовим станом, а не характеристикою дитини. Вона переглядається і в переважній більшості випадків змінюється. Дитина і батьки про літерне позначення не інформуються: це службовий орієнтир для педагога.

2. Що ми спостерігали

Позначте те, що відповідає спостереженням. Можна обрати кілька позицій.

☐ охоче використовує українську мову в повсякденному спілкуванні
☐ використовує українську переважно під час організованої діяльності
☐ добре розуміє українську мову, але потребує більше часу для усного висловлювання
☐ охочіше долучається до спілкування після підтримки педагога
☐ активно взаємодіє з однолітками українською мовою
☐ поєднує українську з іншою мовою або перемикається між мовами
☐ інше: _____

3. Що допомагало дитині найбільше

Позначте одну-дві позиції, які справді працювали, і коротко опишіть як.

☐ мовні ігри ☐ читання вголос ☐ сюжетно-рольова гра ☐ робота в парах
☐ повторення інструкцій ☐ візуальна підтримка ☐ моделювання мовленнєвих ситуацій
☐ інше: _____

Як саме це працювало	
-----------------------------	--

4. На що доцільно звернути увагу вчителю

5. Рекомендовані форми педагогічної підтримки

6. Коментар вихователя

--

7. Перегляд після початку навчання

Заповнюється вчителем початкової школи через 6–8 тижнів після початку навчання в 1 класі.

☐ рекомендації підтвердилися
☐ рекомендації потребують уточнення
☐ підтримка вже не потрібна

Коментар учителя	
Дата перегляду	

Позначка «підтримка вже не потрібна» є нормальним і очікуваним результатом. Ситуація мовного розвитку змінюється, і закриття листа означає, що підтримка спрацювала.

Лист отримав (заклад, посада, підпис)	Дата отримання

Межі використання

Лист зберігається у вчителя початкових класів і практичного психолога, до особової справи дитини не долучається і третім особам не передається.

Лист не використовується для формування класів, для розподілу дітей за групами і для будь-якого відбору.

Лист не є підставою для оцінювання навчальних досягнень дитини.

Для рівня закладу з листів береться лише узагальнена інформація: скількидітей у кожній із ситуацій мовного розвитку.

Після закриття листа (позначка «підтримка вже не потрібна») він знищується.

Додаток 5

ПРИКЛАД ДОКУМЕНТА МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**Як користуватися прикладом**

Нижче наведено зразок внутрішнього документа обсягом до трьох сторінок, який заклад освіти може ухвалити рішенням педагогічної ради. Зміст прикладу умовний: описи мовної ситуації, ризики й цілі стосуються вигаданого закладу і наведені лише для того, щоб показати рівень конкретності, якого варто досягти.

Заклад може використати структуру повністю, адаптувати її або не створювати окремого документа, якщо відповідні рішення вже включено до стратегії розвитку, річного плану чи освітньої програми. У такому разі приклад слугує переліком питань для перевірки повноти наявних документів.

Заклад освіти не обирає мовну політику – вона визначена державою. Цей документ показує, як заклад організовує її реалізацію, щоб законодавча норма перетворилася на стале українськомовне середовище, а не залишалася формальною мовою уроку.

ЗРАЗОК**МОВНА ПОЛІТИКА [НАЗВА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ]**

Схвалено педагогічною радою, протокол № ____ від _____	Термін дії: 20__–20__ навчальні роки
---	---

1. Загальні положення

Мовою освітнього процесу в закладі є державна мова. Застосування української мови впродовж робочого часу є обов'язком педагогічних працівників відповідно до статті 9 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Цей документ не встановлює нових правових норм і не запроваджує механізмів контролю. Він фіксує, як заклад організовує щоденну роботу, щоб українська мова була не лише мовою уроку, а й природною мовою спілкування, творчості та професійної взаємодії.

Ми виходимо з того, що норма, встановлена законом, не переходить у щоденну практику автоматично: вона потребує дій кожного учасника освітнього процесу і перевірки того, чи змінилася сама взаємодія.

2. Аналіз мовної ситуації

За результатами спостережень у жовтні 20__ року.

Що спостерігали	Що встановлено	Звідки дані
Мова дітей на перерві	Українською говорить приблизно половина груп	Спостереження, три дні, три локації
Змішане мовлення на перерві	Чути часто у багатьох групах	Те саме спостереження
Мова педагогів поза уроком	З учнями – «завжди»; у вчительській і телефонних розмовах – «іноді»	Анонімна картка педагога
Мова педагогів у чатах	Майже всі повідомлення українською	Перегляд навчальних чатів
Мова батьків у чатах	Приблизно половина повідомлень	Перегляд батьківських чатів
Документація, сайт, оголошення	Ведуться українською послідовно	Огляд документів і сайту
Бібліотечний фонд в активному обігу	Значна частина книжок – іншомовні видання	Огляд фонду

Головний висновок: розрив виникає не в документах і не на уроці, а в неформальному спілкуванні між дітьми на перерві та між дорослими у вчительській.

3. Ризики

Українська сприймається частиною учнів як мова навчання, а не як мова спілкування з однолітками.

Спілкування дорослих між собою сприймається як приватне, хоча відбувається в присутності дітей.

Мовні заходи проводяться регулярно, але їхній вплив на щоденне спілкування не перевірявся.

Українськомовний контент, який діти обирають самі, обмежений: більшість не може назвати улюбленого україномовного каналу чи блогера.

Публічне зауваження щодо мови дитини може дати зворотний ефект, замовкання замість переходу.

4. Цілі на навчальний рік

Ціль формулюється як перехід від одного стану до іншого, на один крок, а не через кілька. Цілей дві; третя додається лише за наявності ресурсу.

№	Ціль	Як перевіримо
1	Мова дітей на перерві: «приблизно половина груп» → «більшість груп»	Повторне спостереження у травні тією самою процедурою, ті самі локації
2	Мова педагогів у вчительській і телефонних розмовах: «іноді» → «переважно»	Повторна анонімна картка педагога у травні

5. Робота з дітьми, які мають різний мовний досвід

Заклад орієнтується на вісім ситуацій мовного розвитку (А–З). Ситуація є тимчасовим станом дитини, а не її характеристикою: вона переглядається двічі на рік і в більшості випадків змінюється.

Ми дотримуємося таких правил:

дитина і батьки не отримують жодної «категорії» і не інформуються про літерне позначення – це службовий орієнтир для педагога;

мова дитини не стає темою публічного обговорення в класі;

підтримується будь-яка спроба говорити українською, зокрема змішане мовлення як етап переходу;

щодо дітей, які повернулися після депортації або примусового вивезення (ситуація Е), педагог не діє самотійно: перший крок, звернення до практичного психолога або соціального педагога;

ситуація мовного розвитку не фіксується письмово і не є класифікацією: заклад не веде переліків дітей за ситуаціями.

6. План дій

Ціль	Що робимо	Чому саме це	Хто і коли
1	Учнівський подкаст і шкільне медіа українською; мовні ігри на перервах силами учнівського самоврядування;	Створюємо ситуації, у яких українська потрібна для спілкування з однолітками, а не для оцінки	Заступник директора, педагог-організатор; вересень–

	узгоджені правила мови в навчальних чатах		травень, звірка в лютому
2	Обговорення результатів анонімного опитування на педраді; спільна домовленість колективу щодо мови у вчительській; пам'ятки для чергування і виїзних заходів	Розрив локалізовано саме в спілкуванні дорослих між собою; працюємо з домовленістю, а не із зауваженнями	Директор, керівники методичних об'єднань; жовтень– грудень, звірка в лютому

Що ми припиняємо цього року: щорічний конкурс декламації, який протягом двох років не змінив нічого в щоденному спілкуванні. Ресурс переспрямовуємо на шкільне медіа.

7. Індикатори

Результативні

опис мови дітей на перерві перемістився на один крок шкали вгору;
найслабша позиція профілю педагогів змістилася до «переважно» або «завжди»;
гіпотези щодо причин, записані восени, перевірено, підтверджено або спростовано;

ухвалено рішення припинити або переформатувати принаймні один захід, який нічого не змінив.

Процесні (довідково, результатом не вважаються)

кількість педагогів, які пройшли відповідне підвищення кваліфікації;
кількість запроваджених регулярних практик замість одноразових заходів;
підготовлені матеріали для батьків.

8. Оцінювання та перегляд

У лютому проводимо проміжну звірку: чи є рух хоча б за однією ціллю. У травні повторюємо спостереження тією самою процедурою і заповнюємо чек-лист оцінювання результатів. На цій підставі оновлюємо цілі на наступний рік.

Цей документ переглядається раз на три роки або раніше у разі суттєвої зміни контингенту, законодавства чи умов роботи закладу.

Директор закладу _____	Дата _____
---------------------------	------------

На що звернути увагу, готуючи власний документ

Аналіз ситуації описує спостереження. Формулювання «більшість дітей спілкується українською» без зазначення, звідки цей висновок, робить документ неперевірюваним.

Ризики формулюються як припущення про причини, а не як перелік недоліків. Наприкінці року має бути видно, чи припущення справдилося.

Ціль записується як перехід між станами. Формулювання «підвищити рівень володіння українською мовою» ціллю не є: неможливо встановити, чи його досягнуто.

У перший рік роботи ціль записується як напрям, а не як перехід між станами: вихідного опису ще немає, і будь-яке числове або описове значення буде взятé довільно. Заходи при цьому плануються і проводяться повноцінно. Весняний аудит першого року показує, чи вони дали рух, і саме з нього починається відлік для наступного року.

Розділ про припинення заходів є обов'язковим. Без нього заклад щороку додає нові заходи, ніколи нічого не знімаючи, і мовна робота перетворюється на накопичення активностей.

Документ не персоналізується: у ньому немає прізвищ учнів чи педагогів, немає порівняння класів і немає оцінок роботи окремих осіб.

Додаток 6

ДЕТАЛЬНИЙ АУДИТ МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА

за трьома цільовими групами: учні, педагоги, батьки

Мета: двічі на рік побачити, якою мовою насправді спілкуються в закладі поза уроком, і зафіксувати це так, щоб два спостереження можна було порівняти.

Головне правило

Аудит не потребує підрахунків, відсотків і формул. Спостерігач обирає один опис зі списку, той, який найточніше відповідає побаченому. Наступного разу процедура повторюється так само, і два описи порівнюються між собою.

Щоб порівняння було чесним, дотримуємося чотирьох умов:

Ті самі терміни: другий тиждень жовтня і другий тиждень травня.

Ті самі локації та ті самі дні тижня.

За можливості, той самий спостерігач.

Спершу позначаємо свій опис, і лише потім дивимося на торішній. Якщо зробити навпаки, торішня позначка підкаже відповідь.

Аудит не є перевіркою і не стосується конкретних людей. Ми дивимося на середовище, а не на те, хто саме що сказав.

Інструмент 1. Мова дітей на перерві

Цільова група: учні. Хто проводить: педагог, який чергує, або класний керівник.

Що робимо

Коли	Три дні поспіль, одна й та сама велика перерва. Другий тиждень жовтня і другий тиждень травня
Де	Три локації: рекреація або коридор, їдальня, подвір'я
На що дивимося	На розмовні групи, двоє і більше дітей, які спілкуються між собою. Окремих дітей не фіксуємо і не називаємо

Скільки	Приблизно п'ять хвилин на локацію. Достатньо загального враження від того, що чути навколо
Що НЕ робимо	Не втручаємося в розмову, не робимо зауважень під час спостереження, не записуємо аудіо, не з'ясовуємо, хто саме говорив

Позначки робимо після виходу з локації. Спостереження з блокнотом у руках змінює поведінку дітей.

Що позначаємо

Наприкінці кожного дня обираємо один опис, той, який найближче до побаченого за всіма трьома локаціями разом.

Опис	День 1	День 2	День 3
Українською говорять майже всі групи	☐	☐	☐
Українською говорять більшість груп	☐	☐	☐
Приблизно половина груп	☐	☐	☐
Українською говорить меншість груп	☐	☐	☐
Українською не говорить майже ніхто	☐	☐	☐

Якщо три дні дали різні описи, підсумковим вважаємо той, що трапився двічі. Якщо всі три різні, то середній із них.

Друге питання: чи звучить українська

Ідеться про мовлення, у якому українська поєднується з іншою мовою або дитина перемикається між мовами в межах однієї розмови. Діти, які вже вживають українську, але ще не втримують її, дають найшвидший приріст наступного року, якщо їх підтримати.

Чи чути поєднання мов або перемикування між ними	Позначка
---	-----------------

Чути часто у багатьох групах	☐
Чути іноді в окремих групах	☐
Майже не чути	☐

Якщо з року в рік такого мовлення стає більше, а загальний опис не змінюється – це означає, що діти почали переходити на українську, і робота дає результат, якому потрібен ще один рік.

Інструмент 2. Мова педагогів поза уроком

Цільова група: педагогічні працівники. Форма анонімна.

Мова спілкування педагогів між собою і з дітьми поза уроком є найсильнішим чинником формування мовної поведінки учнів: діти відтворюють те, що бачать, а не те, що чують у вказівках. Водночас це найчутливіша для колективу тема, тому інструмент побудований як анонімне самооцінювання, а не як перевірка.

Картка педагога

Кожен педагог заповнює картку самостійно і складає її в спільну скриньку. Підписувати не потрібно.

Якою мовою я спілкуюся в цій ситуації	Завжди	Переважно	Іноді	Ні
1. З учнями поза уроком: коридор, їдальня, чергування	☐	☐	☐	☐
2. З колегами у вчительській, на нарадах і перервах	☐	☐	☐	☐
3. З батьками, усно та письмово	☐	☐	☐	☐
4. Телефонні розмови в закладі в робочий час	☐	☐	☐	☐
5. Позаурочні заходи, екскурсії, виїзні заходи, табори	☐	☐	☐	☐
6. Дописи від імені закладу або класу в чатах і соцмережах	☐	☐	☐	☐

Як звести картки

Нічого рахувати не треба. Для кожного з шести рядків дивимось, яка відповідь трапляється найчастіше, і записуємо саме її. Виходить профіль із шести позицій.

Ситуація	Найчастіша відповідь (осінь)	Найчастіша відповідь (весна)
1. З учнями поза уроком		
2. З колегами		
3. З батьками		
4. Телефонні розмови		
5. Позаурочні заходи		
6. Чати і соцмережі		

Позиція з найслабшою відповіддю і є точкою докладання зусиль. Найчастіше це позиції 2 і 4 – спілкування між дорослими, яке помилково сприймається як приватне, хоча відбувається в присутності дітей.

Застосування державної мови впродовж робочого часу є обов'язком педагогічного працівника. Тому очікуваною відповіддю за позиціями 1–5 є «завжди». Зріз показує не те, чи є така вимога, а те, у яких саме ситуаціях виникає розрив між нормою і практикою.

Правила, без яких інструмент не працює

Керівник не збирає індивідуальні картки, не намагається встановити авторство і не робить висновків щодо окремих осіб.

Результат оприлюднюється колективу узагальнено.

Картки знищуються після зведення профілю.

Інструмент 3. Мова спілкування з родинами

Цільова група: батьки. Хто проводить: керівник або заступник.

Робочі та навчальні чати є частиною робочого часу педагогічного працівника, але зазвичай залишаються поза будь-яким спостереженням. Цей інструмент дивиться на них окремо.

Що робимо

Що переглядаємо	Три навчальні та три батьківські чати різних паралелей, ті, до яких керівник має доступ за посадою
Скільки	Останні кілька десятків повідомлень у кожному чаті на момент перегляду
Що фіксуємо	Лише підсумковий опис. Скриншоти не зберігаються, окремі повідомлення не цитуються і не обговорюються

Опис	Повідомлення педагогів	Повідомлення батьків
Майже всі повідомлення українською	☐	☐
Українською більшість повідомлень	☐	☐
Приблизно половина	☐	☐
Українською меншість повідомлень	☐	☐
Українською майже не пишуть	☐	☐

Мова батьків не є нормативною вимогою і не може бути підставою для зауважень. Це показник того, наскільки мовна політика закладу зчитується родинами. Практика показує, що вона найбільше залежить від того, якою мовою в чаті пише перший дорослий.

Зведення результатів аудиту

Заповнюється двічі на рік. Переноситься до Паспорта мовного середовища (Додаток 7) і до Карти мовних викликів (Додаток 2).

Що спостерігали	Осінь (жовтень)	Весна (травень)
Мова дітей на перерві		

Поєднання мов / перемикання		
Мова педагогів: найслабша позиція		
Мова педагогів у чатах		
Мова батьків у чатах		

Питання	Відповідь
Що змінилося	
Що не змінилося	
Чи були обставини, які вплинули на результат (зміна складу класів, прибуття дітей з інших регіонів, дистанційне навчання)	

Межі використання

Заклад не веде персональних списків «хто якою мовою говорить».

Дані аудиту не використовуються для оцінювання навчальних досягнень або поведінки дитини.

Приховані аудіо- та відеозаписи не здійснюються.

Порівняльні рейтинги класів, паралелей і педагогів не складаються.

Дитину не опитують про мову спілкування в її родині.

Результати аудиту не є підставою для заходів впливу до учасників освітнього процесу.

Додаток 7

ПАСПОРТ МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**Призначення**

Паспорт є єдиним документом, у якому видно рух мовного середовища закладу за кілька років. Чек-лист (Додаток 3) порівнює осінь і весну одного року; Паспорт порівнює роки між собою.

Заповнюється один раз на рік, у червні, після весняного аудиту (Додаток 6), повторного самооцінювання (Додаток 1) і чек-листа (Додаток 3). Раніше заповнені стовпці не змінюються і не переписуються: у цьому й полягає цінність документа.

Паспорт не є формою звітності перед засновником чи органом управління освітою і не призначений для порівняння закладів між собою. Заклад порівнюється сам із собою.

Заклад освіти**Навчальні роки:**

Навчальний рік			
-----------------------	--	--	--

Рівні за критеріями самооцінювання

Переносяться з весняного самооцінювання (Додаток 1). Позначаються словом: високий, достатній, вимагає покращення, низький.

№	Критерій	Рік 1	Рік 2	Рік 3
1	Управління			
2	Освітній процес і мова педагогів			
3	Підтримка учнів із різним мовним досвідом			

4	Співпраця з родинками			
5	Мовне середовище закладу			
6	Аналіз і розвиток			

Цілі року і що з ними сталося

Переносяться з плану дій (Додаток 2) і чек-листа (Додаток 3).

Рік	Ціль (від якого стану до якого)	Досягнута?	Що припинили
Рік 1			
Рік 1			
Рік 2			
Рік 2			
Рік 3			
Рік 3			

Колонка «Що припинили» є обов'язковою. Заклад, у якому за три роки не припинено жодного заходу, накопичує активності замість того, щоб змінювати середовище.

Процесні показники

Наводяться довідково. Результатом не вважаються і результатів спостережень не замінюють.

Показник	Рік 1	Рік 2	Рік 3
----------	-------	-------	-------

Педагоги, які пройшли відповідне підвищення кваліфікації, осіб			
Запроваджені регулярні практики (не одноразові заходи)			
Матеріали для батьків			
Спільні заходи з громадою і партнерами			

Обставини, які вплинули на результат

Заповнюється лише тоді, коли є що зазначити: зміна складу класів, прибуття дітей з інших регіонів чи з-за кордону, дистанційне навчання, кадрові зміни, зміна приміщення. Без цього запису зниження показника наступного року буде витлумачено неправильно.

Рік	Що сталося
Рік 1	
Рік 2	
Рік 3	

Висновок після трьох років

Питання	Відповідь (2–3 речення)
Що змінилося за три роки	
Що не змінилося попри зусилля	

Що ми робитимемо інакше в наступному циклі	
--	--

Підпис керівника закладу	Дата заповнення

Як читати Паспорт

Один опис, який фіксують однаковою процедурою три роки поспіль, дає для управління більше, ніж кілька показників, виміряних одноразово. Якщо заклад змушений обирати, слід обирати регулярність.

Реалістичний темп – один крок шкали за один-два роки. Стрибок через два стани за рік є приводом перевірити, чи не змінилася процедура спостереження.

Якщо загальний опис стоїть на місці, а поєднання мов і перемикання чути частіше, то рух є: діти почали переходити на українську, і результат потребує ще одного року.

Погіршення показника може мати об'єктивні причини. Спершу дивимося в розділ про обставини, і лише потім робимо висновки про роботу закладу.

Паспорт не використовується для оцінювання роботи окремих педагогів, для рейтингування класів і для порівняння закладів між собою.